

Komentar in karta: 3/97

SLA V462.01 'pletena ograja'

Tjaša Jakop

1. Gradivo

Za pomen 'pletena naprava, ki se postavi okrog zemljišča, prostora za preprečevanje prehoda', knj. *pletèna ográja* (*é; ā*), je v slovenskih narečjih najpogostejše poimenovanje *plot* oz. *pleteni plot*, drugo najpogostejše poimenovanje je *ograj* (z različico *graja*) oz. *pletena ograja*; druga poimenovanja so redkejša.

V T023 je ob leksemu *ograj* zapisano, da je »pletena, tudi če so bile dile in rante«, ob leksemu *plot* pa pojasnilo, da je to »ograj za svinje, lahko pletena«. V T176 je ob leksemu *plot* zapisano, da »ni samo pleten«, v T254 pa, da je »iz protja«. V T242 ob leksemu *ograj* piše, da je to »meja z dratom«, v T378 pa ob leksemu *pletena ograja* piše, da je to »novejše« poimenovanje. V T076 je ob leksemu *lesa* pripisano, da je to »pletena ograja«, v T152, da je »pletena iz šib«, v T253 ima označevalnik »starinsko« in v T302 opombo »za vrata«. V T307 piše, da so *planke* »ograj iz vej«.

Leksem *plot* ima lahko različne desne prilastke, npr. *plot iz protja* v T243, *plot iz sroboti* v T383, *plot iz šibja* v T386 ali *plot iz vej* v T410. Tudi leksem *ograj* oz. *graja* ima lahko različne desne prilastke, npr. *graja iz lesk* v T156, *ograj iz šibja* v T148 ali *ograj iz protja* v T186.

V T109 je ob poimenovanju *spletena ograja* pri drugem zapisovalcu zapisano, da poimenovanje »ni v rabi«, v T229 je ob leksemu *ograj* pri drugem zapisovalcu zapisano, da je ni. V T001–T008, T011–T012, T015, T030, T035, T109, T137, T168, T200, T202, T210, T213, T223, T236, T245, T262, T271, T275, T300, T331–T332, T334, T342, T344, T353, T384 in T412 pletenih ograj ne poznajo oz. jih ni, v T385 poznajo le »plot iz desk«.

V več točkah SLA, v katerih so zapisovalci v celoti izpustili poglavje Planina, odgovor na to vprašanje ni zapisan.

2. Morfološka analiza

plot < **plot-ъ* 'plot' ← **ples-ti* (< **plet-ti*) 'plesti'

pleTeni plot < **plet-e-n-ъ-j-ъ plot-ъ* ← **plet-e-n-ъ* (← **ples-ti*) + **plot-ъ* ($T \geq d$ v T158, T198, T203, T221)

spleTeni plot < **sъ(n)-plet-e-n-ъ-j-ъ plot-ъ* ← **sъ(n)-plet-e-n-ъ* (← **sъ(n)-ples-ti* ← **sъ(n)-* 'skupaj' + **ples-ti*) + **plot-ъ* ($T \geq d$ v T029)

troteni plot < *(*trot*)-*en-ъ-j-ъ plot-ъ* ← *(*trot*)-ъ (← srvnem. *drāt* 'žica' (po bav. nem. prehodu $d > t$ -, po bav. nem. prehodu $a > o$) + **plot-ъ*

- grajeni plot** < **gord*-e-n-*o*-*j*-*o* plot-*o* ← **gord*-e-n-*o* (< **gord*-*j*-e-n-*o* ← **gord*-*i*-*ti* 'graditi') + **plot*-*o*
- šibnati plot** < **šib*-*bn*-at-*o*-*j*-*o* plot-*o* ← **šib*-*bn*-at-*o* (< **šib*-*bn*-*o* ← **šib*-*a* ← **šib*-*a*-*ti* 'metati, mahati, vihteti, hitro premikati') + **plot*-*o*
- stoječi plot** < **sto*-*j*-*el*-*o*-*j*-*o* plot-*o* ← **sto*-*j*-*el*-*o* (< **sto*-*j*-*a*-*ti* 'stati') + **plot*-*o*
- drenski plot** < **dern*-*bsk*-*o*-*j*-*o* plot-*o* ← **dern*-*bsk*-*o* (< **dern*-*o* 'dren') + **plot*-*o*
- plot iz šibja** < **plot*-*o* *jbz* *šib*-*o*-*j*-*a* ← **plot*-*o* + **jbz* 'iz' + **šib*-*o*-*j*-*e* (< **šib*-*a*)
- plot iz sroboti** ≤ **plot*-*o* *jbz* *skrob**ot*-*i* ← **plot*-*o* + **jbz* + **skrob**ot*-*o* (< **skrob**ot*-*o* 'srobot')
- plot iz vej** < **plot*-*o* *jbz* *věj*-*o* ← **plot*-*o* + **jbz* + **věj*-*a* 'veja'
- plot iz protja** < **plot*-*o* *jbz* *pr**ot*-*o*-*j*-*a* ← **plot*-*o* + **jbz* + **pr**ot*-*o*-*j*-*e* (< **pr**ot*-*o* 'šiba')
- plotovje** < **plot*-*ov*-*o*-*j*-*e*
- pletanjača** < **plet*-e-*n*-*ač*-*a* (< **plet*-e-n-*j*-*ač*-*a*) ← **plet*-e-n-*o*
- pleter** < **plet*-er-*o* ← **ples*-*ti*
- protje** < **pr**ot*-*o*-*j*-*e* ← **pr**ot*-*o*
- graja** < **gord*-*a* (< **gord*-*j*-*a*) 'ograda' ← **gord*-*i*-*ti* '*zagrajevati, delati ogrado' ← **gord*-*o* 'ograda'
- (ta) spleTena graja** < (**t*-) *s**o*(*n*)-*plet*-e-n-*a*-*j*-*a* *gord*-*a* ← (**ta*/**to*/**tě*/**te* 'ta') + **s**o*(*n*)-*plet*-e-n-*o* (< **s**o*(*n*)-*ples*-*ti* ← **s**o*(*n*)- 'skupaj' + **ples*-*ti*) + **gord*-*a* ($T \geq d$ v T187)
- dratena graja** < *(*drat*)-en-*a*-*j*-*a* *gord*-*a* ← *(*drat*)-en-*o* (< *(*drat*)-*o* ← srvnem. *drāt* 'žica') + **gord*-*a*
- graja iz lesk** < **gord*-*a* *jbz* *lěsk*-*o* ← **gord*-*a* + **jbz* + **lěsk*-*a* 'leska'
- ograja** < **o*(*b*)-*gord*-*a* ← **o*(*b*)-*gord*-*i*-*ti* ← **o*(*b*)- 'ob, pri, okoli' + **gord*-*i*-*ti* 'zagrajevati, delati ograjo'
- pleTena ograja** < **plet*-e-n-*a*-*j*-*a* *o*(*b*)-*gord*-*a* ← **plet*-e-n-*o* + **o*(*b*)-*gord*-*a* ($T \geq d$ v T071, T090, T097, T160, T166, T229, T250)
- spletena ograja** < **s**o*(*n*)-*plet*-e-n-*a*-*j*-*a* *o*(*b*)-*gord*-*a* ← **s**o*(*n*)-*plet*-e-n-*o* (< **s**o*(*n*)-*ples*-*ti* ← **s**o*(*n*)- 'skupaj' + **ples*-*ti*) + **o*(*b*)-*gord*-*a*
- dratena ograja** < *(*drat*)-en-*a*-*j*-*a* *o*(*b*)-*gord*-*a* ← *(*drat*)-en-*o* + **o*(*b*)-*gord*-*a*
- drotnata ograja** < *(*drot*)-*bn*-at-*a*-*j*-*a* *o*(*b*)-*gord*-*a* ← *(*drot*)-*bn*-at-*o* (< *(*drot*)-*o* ← srvnem. *drāt* 'žica' (po bav. nem. prehodu $a > o$)) + **o*(*b*)-*gord*-*a*
- drotnasta ograja** < *(*drot*)-*bn*-ast-*a*-*j*-*a* *o*(*b*)-*gord*-*a* ← *(*drot*)-*bn*-ast-*o* (< *(*drot*)-*o*) + **o*(*b*)-*gord*-*a*

- mrežasta ograja** < *merž-ast-a-j-a o(b)-gordá-a ← *merž-ast-ъ (← *merž-a 'mreža') + *o(b)-gordá-a
- mrežnata ograja** < *merž-ъn-at-a-j-a o(b)-gordá-a ← *merž-ъn-at-ъ (← *merž-a) + *o(b)-gordá-a
- žična ograja** < *žič-ъn-a-j-a o(b)-gordá-a ← *žič-ъn-ъ (← *žica 'žica') + *o(b)-gordá-a
- ograja iz šibja** < *o(b)-gordá-a jъz šib-ъj-a ← *o(b)-gordá-a + *jъz + *šib-ъj-e (← *šib-a)
- ograja iz protja** < *o(b)-gordá-a jъz prот-ъj-a ← *o(b)-gordá-a + *jъz + *prот-ъj-e
- ograjba** < *o(b)-gordá-ъb-a ← *o(b)-gord-i-ti
- pleTena ograjba** < *plet-e-n-a-j-a o(b)-gordá-ъb-a
← *plet-e-n-ъ + *o(b)-gordá-ъb-a (T ≥ d v T074)
- ograda** < *o(b)-gord-a ← *o(b)-gord-i-ti
- spleten ograd** < *sъb(n)-plet-e-n-ъ o(b)-gord-ъ ← *sъb(n)-plet-e-n-ъ + *o(b)-gord-ъ
- meja** < *međ-a (< *med-j-a) 'meja'
- dratena meja** < *(drat)-en-a-j-a međ-a ← *(drat)-en-ъ + *međ-a
- mreža** < *merž-a
- dračje** < *dor-č-ъj-e ← *dor-č-ъ (< *dor-k-j-ъ) / *dor-k-a ← *dъr-a-ti *der-q 'trgati'
- oboj** < *ob-(v)oj-ъ ← *ob-(v)i-ti ← *ob- 'okoli' + *vi-ti 'viti, plesti, obračati, upogibati'
- planke** (im. mn.) < *(plank)-e ← srvnem. *planke*, nem. *Planke* 'deska'
- gater** < *(gatr)-ъ ← srvnem. *gater*, nem. *Gatter* 'mreža, ograja za zaščito pred divjadjo'
- paradana** < *(paradan)-a ← furl. *paradane* 'deščena pregrada'
- pintovec** < *(pint)-ov-ъc-ъ ← *(pint)-a ← bav. srvnem. *pinte* (nem. *Binde*) 'trak, povoj'

3. Posebnosti kartiranja

Kot enkratnice so kartirani leksemi *paradana* v T097, *oboj* v T261, *dračje* v T350, *gater* v T375, *protje* v T390 in *pintovec* v T414.

Kot enkratnica s *plot-* je kartiran leksem *plotovje* v T376.

Kot enkratnici s *plet-* sta kartirana leksema *pletenjača* v T364 in *pleter* v T413.

Kot enkratnica z *ograj-* je kartiran leksem *ograjba* v T080.

Kot enkratni besedni zvezi s *plot* z levim prilastkom sta kartirana leksema *drenski plot* v T349 in *stoječi plot* v T396.

Kot enkratne besedne zveze s *plot* z desnim prilastkom so kartirani leksemi *plot iz protja* v T243, *plot iz sroboti* v T383, *plot iz šibja* v T386 in *plot iz vej* v T410.

Kot enkratne besedne zveze z *-graj-* z levim prilastkom so kartirani leksemi *pledena ograjba* (*pleTena grajba*) v T074, *mrežasta ograja* v T191, *mrežnata*

ogreja v T208, *dratena graja* v T209, *žična ograja* v T304, *drotnasta ograja* v T310 in *drotnata ograja* v T347.

Kot enkratna besedna zveza z *-grad-* z levim prilastkom je kartiran leksem *spleten ograd* v T052.

Kot enkratne besedne zveze z *-graj-* z desnim prilastkom so kartirani leksemi *ogreja iz šibja* v T148, *graja iz lesk* v T156 in *ogreja iz protja* v T186.

Kot tretji odgovor v posamezni točki so z znakom za komentar kartirani leksemi *plot* v T090, *dratena meja* in *mrežasta ograja* v T187, *troteni plot* v T372 in *šibnati plot* v T392.

S simbolom za »ni poimenovanja« so kartirani odgovori v T001–T008, T011–T012, T015, T030, T035, T109, T137, T168, T200, T202, T210, T213, T223, T229, T236, T245, T262, T271, T275, T300, T331–T332, T334, T342, T344, T353, T384–T385 in T412.

S simbolom za »ni podatka« so označeni zapisi brez razdelka Planina v T026, T028, T053, T078, T084, T086, T092, T094, T101–T102, T118, T121–T124, T135, T137, T141, T150, T153, T157, T178, T235, T264, T287, T298, T325, T329–T330, T333, T335–T336, T340, T345, T348, T359, T362, T366, T374, T379, T381, T389, T395 in T398–T399.

4. Uporabljena dodatna literatura

/

5. Primerjaj

SLA: V160.01 *plot* (3/95), V460.01 *ogreja* (3/96), V453.01 *stan – tamar* (3/94);
OLA: /; ALE: /; SDLA-SI: 505 *plot*; ALI: 4933 *odprti hlev, ograda*; ASLEF:
4096 *odprti hlev, ograda*; HJA: /; LinGeH: /; ÚMNyA: /

6. Etnološka osvetlitev

Pletena ograja je grajena iz klanih ali žaganih kolov in opleta iz leskovih, vrbovih, kostanjevih palic, vej in protja s praprotjo, ponekod na Tolminskem tudi iz ostankov vojaških žičnatih ograj. Palice so h kolom privezovali s srobotom, vrbo, beko, tankimi smrekovimi vejami idr.

Z različno pletenimi ograjami so npr. ograjevali pešpoti in kolovozne poti, po katerih so vodili živino in drobnico na pašo, vrtove, travniške sadovnjake ob domačijah, kjer so na prosto pašo spuščali drobnico, svinje, kokoši, gosi, race idr. S pletenimi ograjami so ograjevali zelenjavne, zeliščne in okrasne vrtove ob domačijah, gnojišča na dvoriščih domačij ali na zadnji strani gospodarskih poslopj.

Pletene ograje so se razlikovale po gostoti opletja, načinu pletenja, izbranem gradivu, višini in dolžini ograje, načinu obdelave lesenega in drugega gradiva, namembnosti in tudi po kakovosti pletenja, saj so ponekod izkazovale tudi visoko ročno spretnost petarjev, večinoma gospodarjev in odraslih članov družine.

Najbolj preproste pletene ograje so bile večinoma ob poteh, kjer so na pašo gnali drobnico in govedo. Sestavljali so jih le gosto in predvsem bodičasto grmičevje, posamični koli in palice ter prepletene veje, da so čim bolj zgostili ograjo, da čeznje niso silile na pašo gnane živali. Takšne naravne in deloma pletene ograje, *živice*, so bile v rabi zlasti v Slovenski Istri in Brkinih, kjer so prevladovale ograje iz gostega trnja in nekaj dodanih opletov iz palic in lat.

Ograje z dvema ali tremi vodoravno umeščenimi drogovi in mednje pokončno vpletene palicami in vejami različnih vrst lesa so bile razširjene na območju Kobarida, kjer so iz vrbovih vej (*bečja*) na gosto spletli tudi vhodno vratno krilo v vrtni ali drugi ograji oz. plotu.

Posebna vrsta iz lesa pletenih ograj je bila razširjena ponekod na Dolenjskem, npr. v Brlogu, Vrbju in Vrtači pri Kostanjevici na Krki ter v Gorenjem Vrhpolju pri Šentjerneju, kjer so postavljali ograje tako, da so v zemljo dokaj na gosto zabili različno visoke klane kole in jih približno do višine dveh tretjin od tal povezovali v oplet s po šestimi ali devetimi leskovimi, vrbovimi ali bekinimi šibami. Ponekod so v taki pleteni ograji, plotu, imeli vhod s širokim vratnim krilom iz na gosto spletenega leskovega šibja, drugod so imeli vgrajene prelaze, znižane prehode v ograji, ki jih je bilo mogoče prestopiti z enim korakom, a so bili hkrati dovolj visoki, da so živalim preprečevali prehod.

Dokaj razširjene so bile gosto pletene ograje, narejene iz pokončnih v zemljo zabutih kolov in vodoravnega opleta iz leskovih, vrbovih, bekovih in drugih upogljivih šib grmičastega rastlinja. Takšne pletene ograje s polnim vodoravnim opletom so bile pogoste na območju Dolinskega v Prekmurju, ponekod na Dolenjskem, v Brkinih, na Kobariškem in drugod.

V zahodni in jugozahodni Sloveniji so izdelovali tudi ograje z navpično pritrjenimi palicami različnega, npr. leskovega lesa, ki so jih vpletali med navpične in v zemljo zabite nosilne kole ter med vsaj dva vodoravno na kole pritrjena drogova. Tu so poznali tudi gosto pletene ograje s poševno pritrjenimi palicami, približno pod kotom 45°, npr. v Zakojci na Cerkljanskem in v Ospu pri Dekanih.

Posebno vrsto zelo močnih pletenih ograj so v svoje apnenice vgrajevali apnarji predvsem na Dolenjskem, kjer so v izkopano in ponekod tudi z opeko obzidano apneno jamo zložili apnenčaste kamne, pri vrhu pa so v obdajajoče zemljišče dokaj na gosto zabili visoke kole in jih opletli s protjem in močnimi leskovimi palicami. Nato so na notranji strani pletenega obroča nasuli zemljo vse do kupolasto zloženega kamenja, da sta dim in ogenj lahko izhajala le skozi ozko luknjo vrh kamnite kupole. Z opletom in zemljo so bistveno povečali termično moč apnenice, pripravljene za žganje apna.

Prim.: SEL 2004; Valenčič 1970a